

Тому вважаємо за необхідне продовжити роботу над текстом законопроекту з метою посилення гарантій трудових прав працівників та переглянути наявні положення проекту Трудового Кодексу щодо видів дисциплінарних стягнень, дисциплінарної відповідальності окремих категорій працівників, строків для застосування дисциплінарного стягнення, строків повідомлення працівника про оголошене стягнення.

Література:

1. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971.
2. Сироватський Л. А. Відповідальність за порушення трудового законодавства / Л. А. Сироватський // – М., 2017. – 179 с.
3. Теорія держави і права: підручник; під ред. А. І. Королева і Л. С. Явіча. – Л., 2016. – 382 с.

ПРИРОДА ПРАВА НА ПРАЦЮ У ВИМІРІ СВОБОДИ

Шабанов Р. І.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О. І. Процевського
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Право на працю як загальне право людини, зафіксоване у ст. 23 Загальної декларації прав людини та конституціях більшості національних держав, є похідним правом. Воно, насамперед, може бути виведено із права на життя, права на розвиток та права на гідність. У кожному випадку таке виведення залежить від певних припущень та умов, основним з яких є принцип свободи праці, який можна розглядати з позицій концепції негативної та позитивної свободи І. Берліна [1].

Право на працю походить із права на життя тією мірою, в якій доступ до праці необхідний для отримання засобів для збереження та підтримки життя. Право на життя включає можливість займатися трудовою діяльністю, сумісною зі здійсненням прав інших людей, необхідною для підтримки життя. Праця – типовий засіб, за допомогою якого працездатні особи підтримують себе і виробляють необхідні товари й утримують себе та тих непрацездатних осіб, які від них залежать. У цьому аспекті виведене право слід розглядати з позицій

концепції негативної свободи, адже можна припустити, що, коли когось позбавляють роботи, його позбавляють засобів для підтримки свого життя та життя своїх утриманців. Якщо заважати людям працювати, означає загрожувати їхньому життю, то й логічно, що право на працю походить від права на життя. Водночас право на працю непередбачає, що кожна працездатна людина зобов'язана працювати для того, щоб задовольняти виключно вітальні потреби. Бо сучасне суспільство організоване таким чином, щоб підтримувати не лише тих, хто працює, а й тих, хто не зайнятий у продуктивній праці через певні причини (зокрема, безробіття). Це відбувається завдяки системі соціального захисту, у фундамент якої також закладено право на життя. Тому право на працю, виведене із права на життя, не звужується до примітивного виживання завдяки праці, а надає особі свободу від примусу й експлуатації, дозволяє усвідомлено визначити вибір засобів для існування та їх обсяг.

Виведення права на працю з права на розвиток передбачає, що праця є засобом, за допомогою якого люди розвиваються фізично та розумово. Праця стала засобом еволюційного піднесення людини з тваринного світу, трудове натхнення людей у всі епохи творило цивілізацію та культуру. Тому природно, що людина має право на розвиток у тій мірі, в якій робота необхідна їй для такого розвитку, і саме у цьому змістовному перехрещенні вона має право на працю. Разом із тим не кожна праця дійсно розвиває фізично та розумово, а не, навпаки, пригнічує людину й гальмує її розвиток. Відповідно таке право може бути реалізоване за допомогою освіти, дозвілля та інших, не пов'язаних з працею засобів. Право на працю як похідне від права на розвиток, саме тому ч. 3 ст. 23 передбачає «вільний вибір роботи» [2], а інші види прав закріплюють можливість вільного розвитку іншим способом.

Право людини на гідність формує найбільш надійну основу для права на працю. Бути людиною – це питання не лише існування певного біологічного типу, а й належності до людського суспільства. Повноцінний, працездатний, компетентний член суспільства відіграє у ньому певну роль. Жодна особа не є «марною» або «непотрібною», і визнання цього факту є невід'ємною частиною того, що означає право на гідність для людей. Праця – типовий засіб, завдяки якому свідомі люди стверджують свою незалежність і беруть на себе частку відповідальності у соціумі. Праця передбачає зайняття свого місця в громаді, чи то робота вдома, на полі, на виробництві чи в офісі. Повага до себе, а також гідне ставлення до інших тісно пов'язані з тим що робить людина, як людина виражає себе своїми діями та якою мірою вона бере на себе тягар відповідальності за своє життя і свою участь у суспільстві. Людині, якій заборонено працювати, не дозволяється зайняти належне

місце в суспільстві як дорослій, зрілій та відповідальній. Право на працю таким чином тісно пов'язане із правом на гідність та є визначальним для кожного суспільства. Як пише Р. Джордж, «саме з цієї причини у багатьох суспільствах позбавлення людини продуктивної ролі в суспільстві є формою остракізму, що рівнозначне покаранню і призначається лише за серйозний адміністративний проступок або злочин» [3, с. 21]. Право на працю виражене через право на гідність передбачає транслювання у суспільство ідеї відповідального вільного вибору роботи не лише для забезпечення матеріальних потреб чи саморозвитку, але й альтруїстичної трудової мотивації та поведінки.

Таким чином, узагальнюючи викладене, слід зауважити, що природу права на працю, розглянуту в ролі похідної від права на життя, права на розвиток та права на гідність, можна трактувати через позиції концепцій як негативної, так і позитивної свободи. У контексті концепції негативної свободи, включаючи державу, не можна заборонити людині, яка бажає працювати для отримання заробітної плати, саморозвитку, реалізації загальнокорисних цілей, робити це у межах чинного законодавства, не порушуючи права інших осіб. Це перший щабель розуміння природи права на працю. У свою чергу, концепція позитивної свободи вимагає принаймні того, щоб суспільство надавало особі можливість повноправного усвідомленого та вільного членства у виробничій діяльності цього суспільства для втілення вказаних вище цілей. Другий щабель природи права на працю пов'язаний із глибоко посадженим корінням людської культури та цивілізації, яка розглядає працю як засіб піднесення людини на новий еволюційний рівень.

Література:

1. Берлін І. Дві концепції свободи. Київ: Основи, 1994. С. 177–232.
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 07.10.2020).
3. George R. The Right to Work: Law and Ideology The Right to Work: Law and Ideology. *Valparaiso University Law Review*. 1984. Vol. 19. № 1. Pp. 15–35 (дата звернення: 07.10.2020).